

Mestská tržnica

BUDOVA BÝVALEJ
MESTSKEJ TRŽNICE
NA ZAYMUSOVEJ
ULICI

Výnimočnou architektonickou stavbou na hranici historického jadra je budova žilinskej mestskej tržnice.

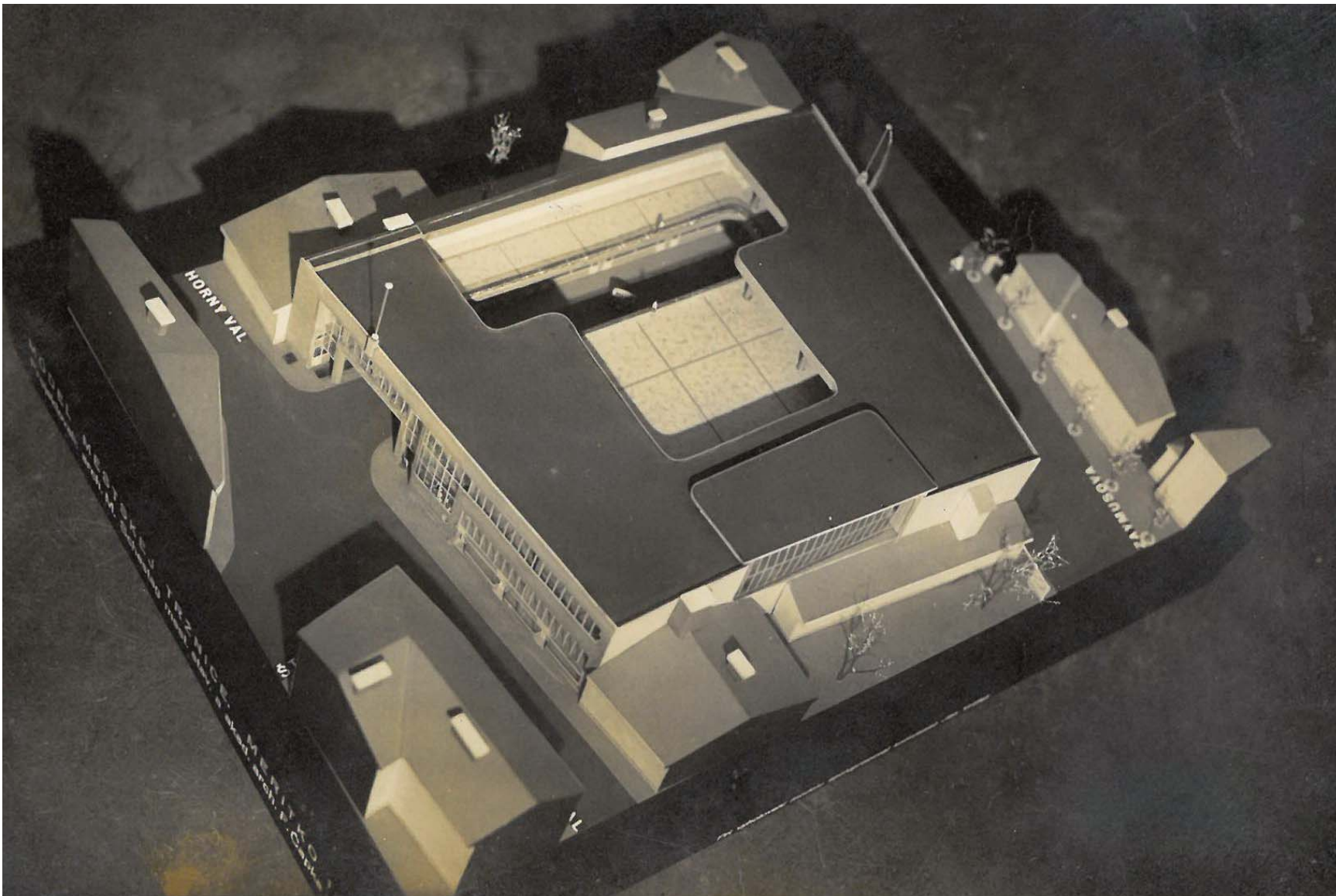
Nachádza sa medzi Zaymusovou ulicou (v minulosti Majerská, Šugárova, Konevova) a ulicou Horný val. Žiaľ, musíme ju zaradiť do našej knihy medzi stratené stavby, hoci ešte stojí. Dôvodom je, že sa **stratila** z mestského majetku, ale najmä, že už nemá funkciu tržnice. Budovu tržnice – menšiu ako je v súčasnosti – postavili v rokoch 1940 až 1941 na mieste troch starších domov. Tieto domy č. 70, 71 a 168 kúpilo mesto postupne. Dom č. 168 získalo už v roku 1930 za 130 000 korún československých (Kč), dom č. 70 vydražilo v roku 1937 za 76 500 Kč a dom č. 71 kúpilo v roku 1939 za 100 000

korún slovenských. Tieto domy stáli napravo od pôvodnej mestskej hornej brány, čo potvrdzuje nielen výsek z Ruttkayovej mapy z roku 1747, ale i nález valu pri asanácii susedného domu v roku 2019. Zámer postaviť mestskú tržnicu bol dlhodobý, len sa ho nedarilo naplniť. Na začiatku 20. storočia plánovalo mesto postaviť tržnicu medzi Ulicou M. R. Štefánika a Ulicou republiky, kde bol mestský bitúnok. V roku 1908 tu však postavili elektrárňu a ďalšími predajmi sa tento priestor využil na obytné účely. Tiež nevyšiel zámer na stavbu tržnice na území dnešných ulíc Daxnerova a Halašova, pozemky v roku 1923 mesto pre-

Model tržnice. Štátny archív v Bytči. Miro Martinický

Model mestskej tržnice od architektov Šestáka a Čapku.

Model tržnice zaslaný Trenčianskej župe. Štátny archív v Bytči. Miro Martinický

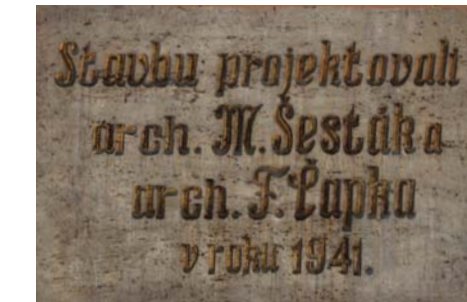
pustilo na stavbu rodinných domov Malej Prahy. Preto sa predstavitelia mesta zamerali na výstavbu tržnice v priestore oproti pôvodnému mestskému majeru (dnes je tam obchodný dom Aupark) v blízkosti centra mesta. Pozemok v strede mesta bol v tom období takmer ideálny z hľadiska prístupu a vyhovoval väčšine obyvateľov. Odstránili

sa tým aj menej hodnotné stavby rodinných domov vybudovaných v 19. storočí. Podľa svedectva pamätníka **Ladislava Ďuranu**, ktorý bol v roku 1940 žiakom meštianky (dnes cirkevná škola na Zaymusovej ulici): *tieto domy boli nekvalitné, vo dvoroch s chlievmi a keď sa to asanovalo, šírila sa hrozňový zápach*. Projekt tržnice vypracovali

v roku 1939 architekti **Ferdinand Čapka** a **Mikuláš Šesták (Schestag)**. **F. Čapka** bol v tom čase už známym architektom mnohých veľkých stavieb – elektrárne, železničnej stanice a iných. **M. Šesták**

bol prednostom mestského technického referátu (dnes stavebný úrad) a spolupracoval najmä ako zástupca investora mesta Žilina. Tento projekt vzbudil pre svoju veľkorysosť veľkú pozornosť. Model bol vystavený vo výklade Baťovho obchodu s obuvou na dnešnom Mariánskom námestí (dom č. 16) a prilákal množstvo ľudí. Už vo februári 1940 zverejnili noviny Slovenská politika článok, v ktorom sa píše, že: *vystavovaný model je budúca najmodernejšia a najúčelnejšia tržnica na Slovensku*. Modely spolu so žiadosťou o podporu zaslalo mesto Trenčianskej župe v roku 1940. Podľa novín mala mať tržnica rozmery 38 x 47 metrov, zastavanú plochu prízemnia 1500 m² a spolu s poschodím až 2700 m². Výstavba mala začať 15. apríla 1940 a dokončená mala byť do septem-

bra toho roka, čo sa neuskutočnilo. Na pravej strane prízemnia v smere od dnešného Mariánskeho námestia malo byť 12 obchodných murovaných miestností, dva výťahy, podzemné WC. Ľavá strana prízemnia bola určená pre drobných príležitostných trhovníkov a mala mať 18 stánkov. Na poschodie viedli dve schodiská, pričom krytá polovica poschodia mala slúžiť pre obchody a druhá nekrytá časť bola určená ako letná terasa pre reštauračné účely. Na nekrytej časti na poschodí mali byť aj výstavy, zhromaždenia a hromadné akcie s účasťou až 5000 návštevníkov, pričom celková kapacita s prízemím bola 10 000 návštevníkov. Pôvodný rozpočet na stavbu bol 1,5 milióna Ks, avšak už 28. apríla 1940 noviny Slovenská politika uvádzajú sumu tri milióny Ks. Vtedy bol už známy

Tabuľa na budove tržnice. Foto

vítaz súťaže o zhotoviteľa stavby, ktorá bola mestom vyhlásená vo februári 1940, prihlášky mohli dať firmy do 4. apríla 1940. Do súťaže o zhotovenie stavby sa zapojil i architekt a staviteľ **František Bednárík**, ktorý dal ponuku na stavbu 12. marca 1940 s cenou stavby 1 137 049 Ks. Dňa 5. apríla bolo vyhodnotenie súťaže a víťazom sa stala firma **Karol Werner**. Firma Werner – Katzian v tom období rekonštruovala farský kostol v Žiline. S vlastnými stavebnými prácami (asanáciami) sa začalo v pondelok 8. apríla 1940. Posvätenie základného kameňa sa uskutočnilo 25. apríla 1940 o 11. hodine. Do základného kameňa vložili kovovú schránku – tubus, v ktorej bol pamätný spis, noviny z toho dňa, fotografie a slovenské platné mince. Slávnostnú reč mali zástupca starostu **Petrovský** a podžupan **Bartáky**, rodení Žilinčania. Kameň vysvätil žilinský farár **Ružička**. Slávnosti sa zúčastnili aj predstavitelia mesta na čele so sta-

Architekti Čapka a Šesták nad modelom tržnice. Foto

Model tržnice. Eva Manáková

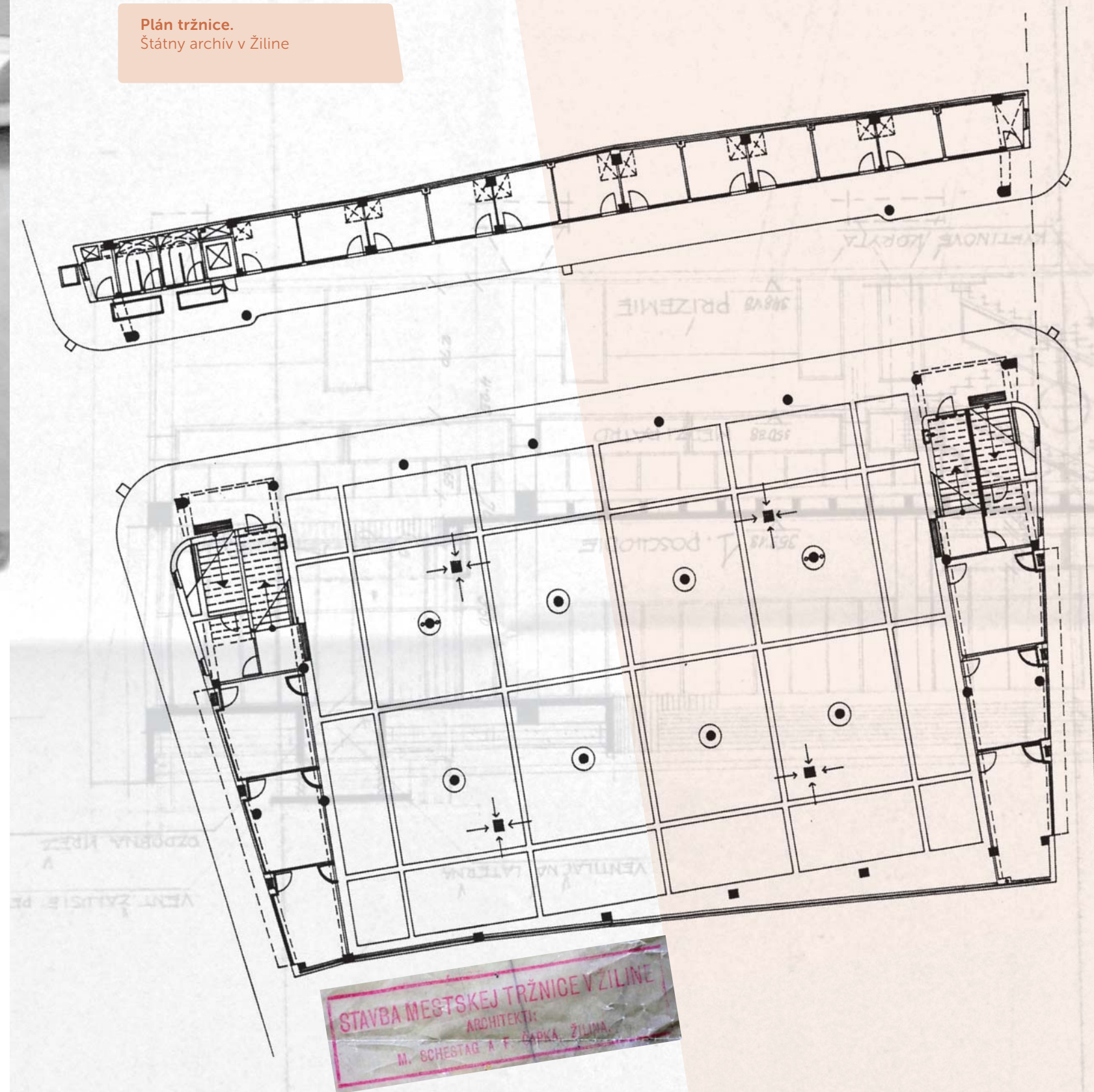
rostrom **Vojtechom Tvrđým**, náčelníkom Okresného úradu v Žiline **Tiborom Jesenským**, županom **Vojtechom Kállayom** z Trenčína a ďalší hostia. Celkovo od vzniku myšlienky, vyhotovenie projektov, súťaže na zhotoviteľa, asanácie a realizáciu stavby uplynulo neuveriteľných 18 mesiacov. Stavbu odovzdali koncom roka 1941. Celkove stála 2 500 000 Ks.

Tržnica je dvojúrovňová stavba so skeletovou konštrukciou s krytým prízemím (prvým podlažím), kde

v počiatočoch predávali zeleninu bulharskí záhradníci. Na poschodí (druhom nadzemnom podlaží) sa nachádzali otvorené nezastrešené predajné plochy prístupné dvoma bočnými schodiskami. Tu sa v minulosti predávali drobné domáce zvieratá, hydina, mliečne výrobky, zelenina, ovocie a lesné plody ženičkami najmä z okolitých obcí, ale i bulharskými záhradníkmi. Práve tento fakt utkvel v mysliach mnohých starších Žilinčanov, ktorí s nostalgiou spomínajú na sobotné nákupy na tomto mieste i z dôvo-

du, že štátne a družstevné obchody neponúkali taký kvalitný a pestrý sortiment. Budova tržnice z urbanistického hľadiska harmonicky dotvára územie mesta, vyplňa prieluku a vytvára v nej pasáž spájajúcu mestské jadro s plánovanou zástavbou na Hlinách a na Bôriku podľa územného plánu z roku 1931 od architekta **Peňáza**. Pasáž je ponímaná ako átrium so zaoblenými rohmi, do ktorej sa vstupovalo cez veľké železné uzatvárateľné brány. Zaujímavým architektonickým riešením pasážového priechodu bolo

Plán tržnice. Štátny archív v Žiline

vytvorenie radu malých obchodíkov na jeho jednej strane a krytých predajných miest na druhej strane. Budova je obložená keramickým tehlovým obkladom dávajúci tržnici originálny vzhľad. Plášť priečelia je doplnený veľkými plochami sklobetónu, ktorý zvýrazňuje jeho hmotu. Originálne pôsobí aj séria vonkajších kruhových okien a zaoblené sklobetónové steny. Celá budova má elegantný štýl charak-

teristický krivkou a oblúkom s badeľným rukopisom architekta **Ferdinanda Čapku**. Rozmery pôvodnej tržnice uvádzame po našom archívnom výskume ako prví a sú nasledujúce: 35,80 m – časť od Štúrovej ulice, 37,30 m – od Zaymusovej ulice, pravá časť pri pohľade z Horného valu 37,60 m, ľavá časť 47,40 m. V ľavej časti prízemie od Štúrovej ulice bola trafika, WC a tri obchody. V časti prízemie od Horného valu boli tri obchodné jednotky a miestnosť mestskej polície. V pravej časti od Štúrovej ulice bolo desať prehradených miestností pre bulharských záhradníkov, ktorí tu v prvom období po otvorení tržnice predávali zeleninu až do začiatku päťdesiatych rokov 20. storočia. V pôvodnom projekte arch. **Čapku** a **Šestáka** bol i výťah, ten sa nepostavil, čo bolo pre trhovníkov predávajúcich na I. poschodí veľkou nevýhodou. Bývalá tržnica patrí k osobitým a cenným stavbám mesta Žiliny. Je zapísaná v ÚZPF SR pod č. 10064/1 dňa 18.

12.1987. Do zoznamu sa dostala na návrh rady Okresného národného výbor Žilina č. 237/87.

Samotná výstavba trvala dva roky. V rokoch 1942 až 1949 bola tržnica vlastníctvom mesta. Po roku 1949 mesto stratilo subjektivitu a stalo sa súčasťou jednotného národného výboru (JNV). Vtedy tržnica prešla pod organizáciu Hospodársky kombinát mesta Žilina, ktorý sa po roku 1955 zmenil na Komunálny podnik mesta Žilina. Tržnicu však v tomto období až do roku 1960 využíval podnik Žilinský obchod s ovocím a zeleninou, čo bola krajská organizácia pre Žilinský kraj. Tento obchod platil mestu nájom za využívanie tržnice. Dlhoročné tradície v predaji zeleniny v meste sa odzrkadlili v ojedinelej myšlienke vybudovať v priestoroch tržnice samoobslužný predaj ovocia a zeleniny, čo nemalo obdobu na Slovensku. Preto dal podnik 24. 4. 1959 žiadosť na odbor výstavby MsNV v Žiline o povolenie prestavby časti prízemie tržnice na samoobsluhu s ovocím a zeleninou. Táto sa mala vybudovať podľa prípisu Krajského národného výboru (KNV) v Žiline ako prvá na Slovensku. Odbor výstavby rozhodol 21. 10. 1959 o vydaní stavebného povolenia s tým, že musia mať súhlas majiteľa budovy. Komunálny podnik mesta Žilina ako správca tržnice dal súhlas na prestavbu 22. 10. 1959. Po prestavbe sa priestor samoobsluhy stal majetkom Žilinského obchodu s ovocím a zeleninou, avšak zvyšná časť tržnice patrila naďalej mestu. Stavbu samoobsluhy projektoval **Ing. Holko** a Považské stavebné lu-

dové družstvo. Toto družstvo stavbu samoobsluhy uskutočnilo, podieľal sa aj podnik Kovoslužba Žilina a dodávateľ regálov a chladiacich zariadení Údržba Žilina. Výstavba začala 25. 1. 1960. Avšak od 2. 2. 1960 sa novým investorom stavby miesto Žilinského obchodu s ovocím a zeleninou stal ZDROJ Žilina, podnikové riaditeľstvo. Táto zmena bola v dôsledku vzniku nového zámeru využitia samoobsluhy najmä na zásobovanie potravinami. V tom čase to bola prvá samoobsluha v Žiline a pomohla aspoň čiastočne pokryť nedostatky v zásobovaní potravinami a všeobecným sortimentom rôznych výrobkov. Zmenil sa i oficiálny názov predajne na Veľkopredajňa potravín Smer. Stavebná časť samoobsluhy bola ukončená 26. 5. 1960, vnútorné vybavenie bolo dodané v priebehu leta 1960. Na jeseň 1960 bola samoobsluha otvorená pre verejnosť. Mimoriadny záujem obyvateľov dokumentujú fotografie. Oproti pôvodnému stavu bola väčšia časť voľného priestoru prízemie oddelená od pasáže múrom, výkladovými oknami a dvermi. Tento stav pretrváva dodnes. Samoobslužná predajňa oproti vtedajším klasickým predajňam mala oveľa širší sortiment. Ako píše dobový kronikár mesta v roku 1960: *od bežných samoobslúh sa líši najmä tým, že v nej možno nakúpiť tovar z odboru drogérie, domáci kuchynský*

Tržnica v roku 1946.
Miro Pfliegel

riad, výrobky z papierenského priemyslu, detské hračky a iné. Napriek veľkému záujmu v prvých dňoch prišlo aj isté rozčarovanie, ktoré sa prejavilo v ankete novin Ciel' na záver roku 1960. Čitatelia prejavili nespokojnosť s nedostatočným sortimentom a množstvom potravín, zeleniny a ovocia. Predajňa mala nedostatok priestorov, aby

popri priemyselnom tovare, ktorý tvoril 12 % kapacity predajne, bol zabezpečený dostatok iného tovaru. Pripomienky boli i k predaju mäsa, ktoré bolo už naporciované do balíčkov s hmotnosťou 250, 500 a 750 gramov. Noviny v závere článku kladú otázku, či zameranie na priemyselný a iný tovar v predajni ZDROJ je správne, pretože je

to na úkor sortimentu potravín. Zaujímavosťou bola skutočnosť, že viacerí návštevníci sa usilovali vyniesť tovar z predajne bez zaplatenia v pokladni. Zistení podvodníci boli zverejnení na tabuli hanby vo vnútri predajne s fotografiou, čo však bolo porušením platných zákonov a obchod musel tieto fotografie odstrániť a riešiť krádeže

tovaru v spolupráci s verejnou bezpečnosťou.

Aj po roku 1960 otvorením samoobsluhy sa využívalo prvé poschodie na predaj zeleniny, ovocia, hydiny a podobne. Okrem iných tam predával aj bulharský záhradník **Deno Marinkov**, ktorý mal v tom čase záhradníctvo na Jánošíkovej ulici. Jeho dcéra a zať – manželia **Mamatejovci** – spomínajú na toto obdobie šesťdesiatych rokov a začiatku sedemdesiatych rokov takto:

Svokor predával tiež na tejto tržnici. Ako spomínal, tak hlavný trh bol vždy v sobotu. Tovar na predaj musel byť vždy dovezený už v piatok do 18. hod. a uložený na mieste, kde sa mal predávať, pretože tržnica sa po 18. hod. zamykala a otvárala sa až v sobotu ráno o 6. hod. Nevýhodou tržnice bolo, že nebol tam výtah a predávalo sa na poschodí, takže dalo to zabráť, kým sa všetky tie ťažké a veľké koše naplnené zeleninou povynášali hore. Zeleninu mu vozil sused z Jánošíkovej ulice, ktorý mal kone až do roku 1972. Vtedy si svokor kúpil nákladné auto Garant, pretože sa už pripravovala asanácia jeho domu a záhradníctva na Jánošíkovej ulici a pripravoval si nový priestor na Hruštinách. V tržnici na poschodí sa predávalo aj v týždni, ale to predávali väčšinou babky z dedín. Na viac si nespomíname.

manželia Mamatejovci

Predajňa ZDROJ ako jediná samoobsluha mesta mala veľkú návštevnosť. Treba pripomenúť, že druhú samoobsluhu s potravinami otvorili v roku 1962 na vtedajšej Ulici SNP – dnes Národná ulica, PRIOR otvorili až v roku 1975. Vzhľadom na sortiment a veľký obrat predajňa potrebovala väčšie skladové priestory. Tieto mala samoobsluha hneď vedľa v bývalom dome sklenára **Švihálka**, ale boli nedostatočné. Po asanovaní tohto domu, ktorý sa rozkladal od Zaymu-sovej ulice až po Horný val, tu v rokoch 1965 – 1966 vybudoval ZDROJ nové väčšie skladové priestory. Architektúrou nadväzovali na pôvodnú tržnicu z roku 1941. Stavbu v náklade 299 000 Kčs stavalo Považské stavebné družstvo v Žiline. V tomto čase ZDROJ Žilina, podnikové riaditeľstvo vlastnil Velkopredajňa Smer i prístavbu. V roku 1987 otvorili v predajni oddelenie Lahôdky.

ZDROJ Žilina sa od 1. 1. 1989 stal súčasťou štátneho podniku ZDROJ Banská Bystrica ako odštepny závod 09-12 Žilina. Od 30. 11. 1995 bola

vyňatý žilinský závod z majetku š. p. ZDROJ Banská Bystrica s tým, že časť majetku štátneho podniku prechádza do Fondu národného majetku SR, ktorý ho dňom 1. 12. 1995 vložil do akciovej spoločnosti ZDROJ – KM, a. s., Žilina. Posledné väčšie stavebné úpravy budovy bývalej mestskej tržnice sa uskutočnili v roku 1998.

Mestská tržnica je v pamäti starších Žilinčanov zachovaná najmä ako priestor predaja zeleniny, ovocia, domácich poľnohospodárskych produktov, medu, sliepok, syrov a podobných výrobkov. Pôvodný zámer mesta skultúrniť predaj týchto produktov sa podstatnou mierou naplnil v rokoch 1942 – 1960 a čiastočne i potom do roku 1990. Dnešné využitie nenapĺňa pôvodnú myšlienku, čo mnohým Žilinčanom prekáža a nevedia sa zmieriť s tým, že mestu chýba skutočná krytá tržnica s vodou a sociálnym zariadením. Žiaľ, mestská tržnica sa pravdepodobne navždy pre mesto a jeho obyvateľov **stratila**.

Tržnica okolo roku 1960.
Štátny archív v Žiline

Pohľad na tržnicu v roku 2020.
Štátny archív v Žiline